

Gurbet Kuşları

Öykü İflahsızın Yusuf'un oğlu Memed'in akrabası Gafur tarafından iki yıl evvel aldığı mektup üzerine İstanbul'a gitmesi ile başlayan hayat hikâyesi İstanbul'da bir gecekondu mahallesinde kendine bir ev edinme hasreti ile son bulur. Gurbette Gafur'dan yana destek göremeyen Memed'e kendi gibi biri olan hamal Veli yardımcı olur. Gafur'un çalıştığı yerin karşısında inşaatta kendisine iş bulunan Memed, köşkün hizmetçisi Ayşe'ye de âşık olur. Kabzımal Müteahhit Hüseyin Korkmaz milletvekili olması adına karısı Nermin'den büyük destek görür. Nermin Hanım kocasına göre daha alafranga ve özentili bir kadındır. Parti işlerine karışmak istemeyen Memed ise azimle okuma yazma öğrenir ve inşaat işçiliğini tıpkı babası gibi yaparak usta olur. Gafur birlikte çalıştığı Hüseyin Efendi'nin kâtibini bıçaklayıp hapse düşünce onun yerine okuma yazma bilmesi gerekçesi ile dükkânda işe alınır ve köşke yerleştirilir. Memed ile Ayşe kendi aralarında evlenirler, babasını da İstanbul'a yanlarına çağırarak Memed'in yaşamı babasının gelmesi ile değişir. Her şeye karışan ve oğlunun yaptığı işleri küçümseyen Yusuf, oğlunun patronu Hüseyin Bey'e yağ çekerek oğlunun yerine işe alınır. Durumdan rahatsız olan Memed, karısını da istemeyen babasına karşı gelmek yerine uzaklaşarak yeniden bir hayat kurmaya çalışır. Zar zor taksitle arsa alıp, karısı ile gecekondu yaparlar. Bu süreçte Gafur, Memed'in kardeşi Ümmü'ye tacizde bulunur, peşini bırakmaz. Memed'ten intikam almak isteyen Gafur, Memed'i takip ederek evini öğrenir ve gecekonduğunu şikâyet ederek yıktırır.

Kişiler

İflahsızın Memed İflahsızın Yusuf'un oğlu olan İflahsızın Memed babası gibi rahat yaşam arzusu ile İstanbul'a yerleşen köylüsü Gafur'dan aldığı mektup üzerine İstanbul'a göçme kararı alır ve bu kararla da hayatının değişeceğine inanır. Hayata karşı olan hâkim olma ve yaşamın içinde olma arzusu Memed'i daha çok mücadeleci kılar ve hedefleri uğruna çok çalışır. İstanbul'a gittiğinde azimle okuma yazma öğrenen Memed, insanların kendisini küçük görme gibi davranışlarına da sesini çıkartmadan meslek edinmek için uğraşır. Hüseyin Bey'in yanında inşaata başlar, çok çalışkan, itaatli ve dikkatli biridir. Babasının yaptığı gibi köye geri dönmek yerine daha fazla İstanbul'da hayatın içinde olmak için, okur, araştırır ve sorgular. Olumlu düşünce yapısı ve en önemlisi azmi sayesinde fabrikada çalışmaya başlar ve en büyük arzusu olan evini de yaparak kendi ayakları üzerinde yaşamaya odaklanır.

Ayşe On yıl evvel tek başına geldiği gurbette, örnek aldığı Hatça ablası dışında kimsesi olmayan Ayşe, kendine hizmetçi olarak iş bulduğu evde diğer hizmetçi kızlar gibi cinsel istismara maruz kalmamak için erkeklerden uzak kalarak, namusunu korumaya çalışır. Sade, kendi gibi bir erkekle evlenmek isteyen Ayşe, aradığı aşkı Memed 'de bulur. Kendisine ilgi gösteren içkici, kumarbaz, kadın düşkünü Gafur gibi adamlara karşı kin doludur, onun gibi şehir züppelerinden hazzetmediği için de Memed ona eş aday olarak iyi bir seçenek olur. Onuru ve şerefini çok düşündüğü için iftiralara dahi göz açtırmaz. Sert ve sinirlidir. Uyanık ve akıllı bir kız olan Ayşe, kalabalık bir ailesi olan Memed'in babasını istemediği için direkt duygularını söylemek yerine ailenin birbiri ile arasının açılmasını bekler. Çok istedikleri gecekondu yapıldıktan sonra hamile de kalan Ayşe, daha da güçlenir ve yıkılan gecekondu için üzülen kocasına büyük teselli ve destek olarak mücadeleci ruhu ile yeniden başlayabileceklerini söyler.

Gafur İstanbul'da iyi iş yapan zengin bir kabzımalın yanında kendine iş ve yatacak yer edinen Gafur, köy aheline mektuplarla çok iyi yerlere geldiğini haber salarak gösteriş yapar. Fakat köyden Memed'in yanına gelmesi ile tüm fiyakası bozulan gerçek yüzü ortaya çıkan Gafur, Memed'ten nefret eder. Ona ve bir türlü elde edemediği Ayşe'ye karşı takıntılı bir şekilde yaşayan yalancı ve iftiracı adam ne kadar çok kötülüklerini istese de başarılı olamaz. Hırsızlığının açık olduğu dükkân kâtibi ile araları açılınca adamı yaralayan Gafur işinden olur ve hapse düşer. Yerine geçen ve Ayşe ile evlenen köylüsü Memed'i çok kıskanır onlardan intikam almak için gecekondularının yıkılmasını sağlar. Memed'in kız kardeşine asılır. Şehvetli biri olan Gafur, en yakın dostu bakkalın çirağı ile pek çok kadına sahip olmuş, cahil bir adamdır.

İflahsızın Yusuf Çukurova'da duvar ustalığını öğrendikten sonra köyüne dönen Yusuf bir süre sonra karısını kaybeder ve çocukları ile kalır. Oğlunun para kazanması için İstanbul'a gitmesine müsaade eden Yusuf, bin bir nasihat ettiği oğluna karşı oldukça bilmiş davranır. Oğlunun işlerinin yolunda gitmesi üzerine aldığı mektup ile iki oğlu ve kızı Ümmü ile trenle İstanbul'a göçen Yusuf ve ailesi oğlunun yaşamında kendine yer edinmeye çalışır. İnsanlarla çok kolay iletişim kuran Yusuf, içinde duygularını tutamayacak kadar konuşkan bir kişidir. Uyanık ve kurnaz olduğunu düşünse de İstanbul yaşamına ayak uyduramaz, oğlunun kendisinden fazla bilgisi olmasını da kabullenmeyip, onun demesi ile İstanbul'a geldiğine dahi pişman olur. Oğluna karşı büyük hırs ve küçümseme ile dolar. İnsanlara yalacılık yaparak bir yere gelebileceğine inanır. Asi ve sinirli bir baba olan Yusuf, yaşadıklarını gururuna yediremez, gelini Ayşe'ye ve Memed'e öfke doludur. Hüseyin Korkmaz'ın kendisine oğlunun yerine verdiği iş ile ihya olan Yusuf, oğlunu ikinci plana atar, hatta tüm çocuklarının aynı şekilde kendini saymayacağını düşünür.

Hüseyin Efendi

Yıllar evvel gurbete gelip şuan sahip olduğu dükkânda kendine hamal olarak iş bulan Hüseyin, genç ve yapılı bir delikanlı olması nedeni ile Hüseyin olmaktan Hüseyin Beyefendi olmaya terfi eder. Dükkânında çalıştığı ağasının cilveli ve ateşli hanımının zoru ile kadınla birlikte olan Hüseyin, kendi yaşlıca olan karısını köye gönderir. Her ne kadar dinen yaptığı şeyden memnun olmasa da kendisi ile gurur da duymaktan geri kalmaz. Patronun bilinmeyen bir sebeple ölümünden sonra Hüseyin ile Nesibe imam nikâhı ile evlenirler, Nesibe dükkânı ve evi Hüseyin'in üzerine yapınca, tam İstanbul işgüzarı olan Hüseyin, bu kadını boşayarak köyüne yollar. Girdiği davetlerde tanıştığı bir doktor kızı olan oldukça zengin Nermin ile evlenmeye karar verirler. Yüreği köyünü ve eski yaşamını arzulayan Hüseyin Efendi mecburen karısının alafranga yaşamına ayak uydurur, karısının bir dediğini iki etmez. Sözünün eri olmayan kaypak bir adam olan Hüseyin Bey, insanları kendi çıkarları doğrultusunda kullanan bencil biridir.

Nermin Hanım Fransızca ve İngilizce gibi dönemin popüler dillerinden bilen, eğitim almış çekici bir kadındır. 1950 yılları CHP iktidarında bir politikacı ile evli iken kocasını pek çok milletvekili ile aldatmış olan Nermin Hanım, dul kalmayı tercih eder. Oldukça sosyal bir çevreye sahip olan kadının 1950'den sonra DP'nin iktidara gelmesi ile hayatı yeniden şekillenir. Opel arabası ile gösteriş yapmaktan büyük zevk alır. Müteahhitlik etmeye başlayan güçlü kuvvetli Hüseyin ile karşılaşınca evlenmeye karar verir. Kocasını parmağında oynatan kadın, parti aracılığı ile kocasına yeni işler sağlayarak milyoner eder. Zenginliğe ve cinselliğe önem veren Nermin, yakışıklı bulunduğu için evlendiği Hüseyin'i de şair Erol ile aldatır. Erol ile birlikte çeşitli toplantılara, evlere giderler. Nermin Hanım, en az kocası kadar kurnaz ve bencil biridir.

Hammal Veli Hüseyin Efendi'nin köşkünün karşısındaki inşaatta hamallık eden çakır gözlü Veli, patronun adamı Gafur'dan iş ve kalacak yer isteyen Memed'i görünce aklına kendi gelir, acıyıp Memed'e yatacak yer ve iş bulur. Kaldıkları eve ortak para ödeyen Veli, sıkışık bir anda Memed'ten borç ister lakin bir türlü kendisine güven duymayan arkadaşından para alamaz. İnsanların bencilliklerinden sıkılan Veli, "dırnaksız" diye tabir ettiği Gafur ile Memed hakkında dedikodu eder. Arada saz çalarak stres atar. Sadece Gafur ile değil çeşmede su doldururken Ayşe ile de Memed'in ilişkisini başlatan kişi olması sebebi ile yardımsever biri olduğunu gösteren Veli, kendi yalnızlığını gurbetteki insanlara yardım ederek gösterir.

Hacı Emmi Gurbete gelen pek çok genci evinde barındırarak kendine gelir kapısı yapan Hacı emmi, aynı zamanda tefecilik ve faizcilik de yapmaktadır. Bütün hayali iş olan Memed 'ede de beli bir para karşılığında Bekir ustanın yanında iş bulur. Kumarda paralarını harcayan Hacı Emmi, aynı zamanda kurnaz ve işgüzar biridir. Dini laflarda insanlara karşı kullanan adam esasında bencil ve alaycı bir kişilik sergiler.

Kastamonulu Çok erken yaşta gurbet yollarına düşen Kastamonulu, köy okulunda okuma yazma öğrendikten sonra annesinin bir adamla köyden kaçması üzerine İstanbul'a gelir. Babası Murat usta bir duvarcı ustası olduğu için maddi durumları yerindedir. Para harcamayı seven Kastamonulu, evlenmeyi düşünmek yerine iş çıkışında içkili eğlence mekânlarına gider. Memed ile tanışmasının ardından inşaat yaparken bile adamın okuma yazma öğrenmesine vesile olan Kastamonulu bilgili ve aydın bir kişilik gösterir. 6-7 Eylül olaylarını Memed'e anlatarak politikanın hali konusunda arkadaşını bilinçlendirmeye çalışan Kastamonulu, Memed'i geneleve de götürmek ister fakat sonuç alamaz. İstanbul'da yaşaması için gereken her şeyi bilen, yol gösterici biri olan Kastamonulu, Memed'in kendini geliştirmesindeki yardımı çok büyüktür.

Tema

Yozlaşma Anadolu insanın köyden kente göçme sürecinde yaşadığı hayat sonucunda değişimlere kapılıp, yozlaşma sürecinde geleneksel yaşamı yıktığını gösteren romanda, gurbete göçüp, iş edinip, azmi ve çabası ile değişmemeye çalışan yeni bireyin mücadelesi dile getirilmektedir. Gurbet'in özgürlüğü ve rahat yaşamı simgelediği roman kişileri bir türlü kent ortamına ayak uyduramazlar ve bir şekilde değişmek veya dışlanmak zorunda kalırlar.